

13.6.2008

Dnro 4380/4/06

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Mikko Sarja

EDUNVALVOJAN TEHTÄVÄT PÄÄMIEHEN KUOLTUA

1 KANTELU

Kantelija pyysi eduskunnan oikeusasiamiehelle 28.12.2006 osoittamassaan kirjeessä oikeusasiamiestä tutkimaan Hämeenlinnan kaupungin yleisen edunvalvojan menettelyä päämiehen eläessä syntyneiden velvoitteiden hoitamista koskevassa asiassa.

Kantelija oli tyytymätön siihen, että yleinen edunvalvoja ei ollut huolehtinut päämiehensä kuoltua tämän kaikista sellaisista taloudellisista velvoitteista, joiden peruste oli syntynyt ennen päämiehen kuolemaa. Kantelijan mukaan päämiehen kuolemalla ei voinut olla oikeudellisesti taannehtivaa vaikutusta niihin taloudellisiin asioihin, jotka koskivat päämiehen kuolemaa edeltävän ajan hoitoa, lääkkeitä ja muita välttämättömiä peruspalveluja sekä niistä syntyneitä menoja.

- - -

2.1 Yleisen edunvalvojan selvitys

Yleisen edunvalvojan mukaan päämies oli kuollut 18.11.2006, ja tieto kuolemasta oli tullut hoitokodista 4.12.2006. Edunvalvonnassa oli noudatettu holhoustoimilain 17 §:ää, jonka mukaan edunvalvojan tehtävä lakkaa päämiehen kuoltua. Kun tieto päämiehen kuolemasta oli tullut, edunvalvontatoimistossa oli katsottu edunvalvonnan päättyneen ja taloudellisten asioiden hoidon siirtyneen kuolinpesälle. Yleisen edunvalvojan käsityksen mukaan tämä oli ollut yleinen käytäntö. Kantelijalle oli toimitettu laskut, joita edunvalvonnasta ei ollut enää maksettu, ja annettu selvitys kuolinpesän tilasta.

Yleisen edunvalvojan mukaan pankit ovat katsoneet, että edunvalvojalla ei ole enää oikeutta maksaa kuolinpesän laskuja silloin, kun kuolinpesässä on osakkaita. Edunvalvojan tekemä tili päämiehen omaisuuden hoidosta päättyy päämiehen kuolinpäivään. Tämän jälkeen maistraatti ei enää valvo edunvalvojan toimia. Myöskään edunvalvontapalkkiota ei voida periä päämiehen kuoltua.

Perintökaaren mukaan pesän osakkaat ovat ensisijaisesti velvollisia ottamaan kuolinpesän haltuunsa ja hoitamaan pesän asioita. Edunvalvojan ei voida katsoa olevan velvollinen hoitamaan kuolinpesän asioita ainoastaan sen takia, että kukaan ei suostu toiminaan pesänhoitajana. Kuolinpesän osakkaat joutuvat joka tapauksessa tekemään kuolinpesän hoitoon ja omaan pesäosuuteensa liittyviä ratkaisuja, kuten tässä tapauksessa kantelija oli tehnyt eli ilmoittanut luopuvansa perinnöstä. Perukirjasta ilmeni, että kantelija oli hoitanut perunkirjoituksen, ja perukirjassa hän oli ilmoittanut antavansa perintöverotusta koskevia tietoja. Näin ollen häntä voitiin pitää kuolinpesän pesänhoitajana. Joka tapauk-

nessa perintökaaren mukaan pesän osakkaitten tulee pesän selvittämistä varten yhteisesti hallita pesän omaisuutta.

Päämiehen kuolemasta oli ilmoitettu kaksi viikkoa hänen kuolemansa jälkeen. Mikäli kuolemasta olisi ilmoitettu heti, mitään laskuja ei olisi maksettu kuolinpäivän jälkeen. Kuolinpäivän jälkeen edunvalvonnasta oli maksettu kolme laskua.

Yleinen edunvalvoja toi esiin myös sen, että toimeentulotukea ei myönnetä kuolleelle henkilölle maksamattomiin laskuihin. Näin ollen pesän osakkaiden on tehtävä ratkaisut kuolinpesään liittyvistä kysymyksistä eikä tämän voida katsoa kuuluvan edunvalvojan toimivaltaan.

2.2

Maistraatin lausunto

2.2.1

Yleisen edunvalvojan menettely puheena olevassa yksittäistapauksessa

Maistraatin mukaan edunvalvojalla ei ole päämiehen kuoltua oikeutta tehdä oikeustoimia päämiehen tai kuolinpesän lukuun. Hänellä on kuitenkin tehtävänsä liittyvä yleinen huolellisuusvelvoite omaisuuden säilyttämisessä, kunnes holhustoimilain 59 §:ssä tarkoitettu luovutus on tapahtunut.

Käytännössä esiintyy tilanteita, joissa edunvalvojat jonkinlaisena välttämättömänä asiainhoitona tai mahdollisesti perintökaaren 18 luvun 3 §:ssä tarkoitettuna tilapäisenä pesänhoitona huolehtivat esimerkiksi erääntyvien laskujen maksamisesta, jos päämiehen tilillä on varoja ja jos pankki tämän sallii, toisinaan he huolehtivat myös perunkirjoituksesta ja joskus jopa hautajaisjärjestelyistä.

Jos edunvalvoja ryhtyy huolehtimaan vainajalta jääneistä maksuista, hän kuitenkin lähtökohtaisesti ottaa tehtävänsä kuulumatonta riskiä. Perintökaaren 21 luvun 9 §:ssä on säädetty ns. rauhoitusajasta, joka päättyy vasta kuukauden kuluttua perunkirjoituksesta ja jonka kuluessa vainajan velan saa maksaa pesän varoista vain, jos on pätevä syy olettaa, ettei sen maksamisesta aiheudu vahinkoa muille velkojille. Edellä mainittu perintökaaren 18 luvun 3 § tarkoittaneekin lähinnä omaisuuden säilyttämistä ja välttämätöntä hoitamista, eikä vainajan velkojen maksaminen oikeastaan kuulune tähän tilapäiseen pesänhoidon vaiheeseen.

Johtopäätöksensä yleisen edunvalvojan menettelyn osalta puheena olevassa yksittäistapauksessa maistraatti totesi, että edunvalvojalla ei ollut toimivaltaa maksaa vainajalta jääneitä velkoja, eikä voitu edellyttää, että hän olisi niitä maksanut. Jos edunvalvojalla olisi ollut välittömästi tieto päämiehen kuolemasta, joidenkin velkojen maksaminen, kuten nyt oli tapahtunut, olisi ollut perusteetonta ja todennäköisesti velkojen yhdenvertaisuutta loukkaavaa. Maistraatilla ei kuitenkaan ollut syytä epäillä edunvalvojan ilmoitusta siitä, että maksaessaan joitakin velkoja hän ei ollut tiennyt päämiehen kuolemasta. Edunvalvojalla ei myöskään ollut eikä ole toimivaltaa myydä pesän omaisuutta rahavarojen saamiseksi kuolinpesään.

2.2.2

Yleisiä näkökohtia edunvalvojan oikeuksista ja velvollisuuksista päämiehen kuoltua

Pyysin maistraattia lausunnossaan arvioimaan myös yleisemmin edunvalvojan oikeuksia ja velvollisuuksia kuolinpesän asioiden hoitamisessa päämiehen kuoltua. Tältä osin maistraatti totesi lausunnossaan muun muassa seuraavan.

Päämiehen kuolinpesän asioiden hoitamista välittömästi kuolemaa seuraavana ajankohtana sekä omaisuuden luovuttamista edunvalvojalta osakashallintoon koskevat holhoustoimilain ja perintökaaren säännökset ovat toisinaan osoittautuneet tulkinnanvaraisiksi, puutteellisiksi tai muutoin ongelmallisiksi sellaisissa tilanteissa, joissa osakkaiden välillä vallitsee ristiriitoja. Esimerkiksi tilanteisiin, joissa on kaksi tai useampi osakas, jotka haluaisivat saada pesän omaisuuden edunvalvojalta haltuunsa, ei löydy laista kovin hyviä toimintaohjeita. Holhoustoimilain 59 §:n 2 momentti, joka yhteishallinnon jäädessä puuttumaan oikeuttaa luovuttamaan omaisuuden perintökaaren 18 luvun 3 §:ssä tarkoitetulle taholle, on käytännössä osoittautunut ongelmalliseksi, jos useampi kuin yksi henkilö ilmoitetaan tällaiseksi vastaanottajaksi, ja jos ketään näistä ei voida asettaa toisen edelle esimerkiksi sillä perusteella, että tämä olisi asunut perittävän kanssa.

Tällaisissa kilpailutilanteissa omaisuuden haltuunottoon halukkaat osakkaat tyypillisesti näkevät huomattavia kavallus- tms. riskejä, jos omaisuus luovutetaan kilpailevalle henkilölle. Tällöin edunvalvoja, joka holhoustoimilain 59 §:n nojalla on yhtäältä velvollinen viipymättä luovuttamaan omaisuuden ja toisaalta velvollinen toimimaan tehtävässään huolellisesti, joutuu vaikeaan välikäteen. Tilanne luonnollisesti ratkeaa, jos kuolinpesä määrätään pesänselvittäjän hallintoon, mutta joskus kukaan osakkaista ei ole siihen esimerkiksi kustannussyistä halukas, eikä edunvalvojalla ole oikeutta hakea kuolinpesää pesänselvittäjän hallintoon. Nähtävästi myöskään perintökaaren 18 luvun 4 §:ssä tarkoitetun toimitsijan määrääminen ei tule kyseeseen tilanteessa, jossa kuitenkin on omaisuuden haltuunottoon halukkaita osakkaita. Edellä kuvattu ongelma aktualisoituu erityisesti fyysisen omaisuuden kohdalla, koska silloin on tehtävä konkreettinen valinta siitä, kenen osakkaan haltuun esimerkiksi asunnon avain luovutetaan.

Maistraatti ei pidä toivottavana eikä käytännössä edes mahdollisena sitä, että edunvalvojat esimerkiksi lainmuutoksella tai nykyisen lain laajentavalla tulkinnalla velvoitettaisiin hoitamaan päätökseen kaikki asiat ja oikeustoimet, jotka kohdistuvat päämiesvainajan elinaikaan. Esimerkiksi päämiehen elinaikana aloitetut oikeudenkäynnit saattavat kestää vuosikautia. Edunvalvojan tehtävien ulottaminen pesän hoitoon ei sinänsä myöskään millään tavoin muuttaisi sitä nykyisin vallitsevaa tilannetta, että jos pesä on varaton, ei vainajan velkoja pysytä maksamaan.

Sen sijaan saattaisi olla periaatteessa mahdollista, että lainmuutoksella oikeutettaisiin tai jopa velvoitettaisiin edunvalvojat joko aina tai tarvittaessa huolehtimaan päämiehen ja kuolinpesän juoksevista raha-asioista, päämiehen hautauksesta yms. tehtävistä vielä kuolemaa välittömästi seuraavanakin aikana, esimerkiksi siihen saakka, kunnes omaisuuden luovutus on tapahtunut. Tällainenkin uudistus saattaisi kuitenkin hyvästä tarkoituksestaan huolimatta aiheuttaa sekavuutta ja ristiriitoja. Pesän osakkaat tai joku heistä saattaisi olla eri mieltä edunvalvojan suorittamien toimenpiteiden, esimerkiksi hautajaisjärjestelyiden, tarkoituksenmukaisuudesta. Myös tilivelvollisuuden ja edunvalvojan toiminnan valvonnan kannalta olisi ongelmallista, että edunvalvonnalla ei olisi yksiselitteistä päätepestettä, jollaisen päämiehen kuolema nykytilanteessa muodostaa.

Lopuksi maistraatti on viitannut siihen, että suurin osa ihmisistä kuolee ilman edunvalvojaa. Tällöin ollaan usein tilanteessa, jossa omaisuudella ja asioilla ei välittömästi kuolemaa seuraavana ajanjaksona ole edes sellaista hoitajaa kuin edunvalvoja tällä hetkellä on. Edunvalvojilla toki on tälläkin hetkellä disponointivallan puuttumisesta huolimatta voimassa yleinen huolellisuusvelvoite omaisuuden säilyttämisessä, kunnes omaisuus on luovutettu holhoustoimilain 59 §:ssä säädetyllä tavalla.

2.3

Kantelijan vastine

Kantelijan mukaan vastoin Hämeenlinnan maistraatin ja yleisen edunvalvojan näkemyksiä perintökaaren voimassaolevat säännökset edunvalvojan vastuusta päämiehen velkoihin nähden ovat riittävän selkeitä sekä tulkitta että soveltaa.

Edelleen kantelija on viitannut perintökaaren 21 luvun 2 §:ään, jonka 1 momentin mukaan osakas ei henkilökohtaisesti vastaa vainajan velasta.

Kantelijan mukaan vastoin maistraatin ja yleisen edunvalvojan kannanottoja perintökaaren 18 luvun 3 §:ssä ei rajata oikeudellisesti millään perusteella edunvalvojan tehtävää, velvollisuutta ja vastuuta hallita, pitää huolta ja hoitaa päämiehen pesää ja sen asioita sinä aikana, jolloin ne ovat edunvalvojan hallussa, huolenpidossa ja hoidettavina. Edellä mainitun säännöksen nojalla kenelläkään muulla kuin edunvalvojalla ei ole oikeutta puuttua edunvalvojan hallussa olevaan päämiehen pesään ja sen asioihin.

Kantelijan mukaan päämiehen pesä ja sen asiat olivat edellä todetun säännöksen nojalla yleisen edunvalvojan hoidettavana ja hallinnassa 14.12.2007 saakka, jolloin yleinen edunvalvoja kirjeellään luovutti hallustaan päämiehensä pesää koskeneet asiakirjat, hoitovelat ja muut kyseisessä kirjeessä yksilöidyt tiedot päämiehensä vähäisistä varoista kantelijalle perukirjaa varten. Näin ollen päämiehen asiat sekä niitä koskeneet velat olivat kiistattomasti yleisen edunvalvojan hoidettavana silloin, kun edunvalvojan täytyi virkatehtävänänsä hoitaa päämiehensä puolesta niitä koskevat maksu-, toimeentulotuki- ja muut tarvittavat oikeustoimet.

Edelleen kantelija on maistraatin ja yleisen edunvalvojan kanssa eri mieltä siitä, että oikeudellinen vastuu edunvalvojan päämiehen elinaikaisista hoitopalveluista ja -veloista sekä niiden maksamisesta siirtyy pesän sellaisille osakkaille, jotka eivät ole perintökaaren 21 luvun 2 §:n 2 momentin tarkoittamia perunkirjoitusvelvollisia osakkaita. Kantelijan mukaan yleisen edunvalvojan oikeudellinen tehtävä ja vastuu hallinnassaan ja hoidossaan olevasta päämiehen omaisuudesta ei perukirjan perusteella poistu, muutu tai lakkaa ennen kuin edunvalvoja luovuttaa päämiehensä pesän ja sen asiat hallustaan ja hoidostaan.

Yhteenvedon mukaan kantelija katsoi, että yleisen edunvalvojan, jonka hallinnassa ja hoidettavana päämiehen omaisuus ja asiat olivat perintökaaren 18 luvun 3 §:n nojalla olleet, täytyi pitää huolta ja hoitaa kuntoon päämiehensä elinaikaiset hoitopalveluasiat ja hoitomaksut sekä huolehtia niihin liittyneistä etuushakemuksista päämiehensä elinaikaisiin hoitopalveluihin ja -menoihin sekä hoitaa niitä koskevat tehtävät muiden viranomaisten ja velkojien kanssa.

3

RATKAISU

3.1

Oikeudellisen arvioinnin lähtökohdat

Holhustoimilain 17 §:n 1 momentin 2 kohdan mukaan edunvalvojan tehtävä päättyy, kun päämies kuolee. Säännöksen perusteluiden (HE 146/1998 vp, s. 35) mukaan edunvalvojan tehtävän päättymiseen kytkeytyy useita oikeusvaikutuksia. Edunvalvojan edustusvalta lakkaa tehtävän päättymisen hetkellä. Lisäksi edunvalvojalle syntyy muun muassa velvollisuus tehdä päätöstili ja luovuttaa hoidossaan oleva omaisuus siihen oikeutetuille.

Holhustoimilain 59 §:n 1 momentin mukaan edunvalvoja on tehtävänsä lakattua velvollinen viipymättä luovuttamaan hoidossaan olevan omaisuuden päämiehelleen, uudelle edunvalvojalle tai muulle sii-

hen oikeutetulle. Saman pykälän 2 momentin mukaan kun edunvalvojan tehtävä päättyy päämiehen kuoleman johdosta eikä omaisuutta voida viivytyksettä luovuttaa pesän osakkaiden yhteishallintoon, edunvalvoja voi luovuttaa omaisuuden sellaisen pesän osakkaan hoidettavaksi, joka perintökaaren 18 luvun 3 §:ssä säädetyin tavoin voi pitää huolta pesän omaisuudesta. Edunvalvojan on ilmoitettava omaisuuden luovuttamisesta kaikille niille pesän osakkaille, joiden olinpaikka ja henkilöllisyys ovat selvillä.

Säännöstä on perusteltu hallituksen esityksessä sillä, että aiemman holhouslain aikaan holhoojat ja uskotut miehet olivat toisinaan joutuneet hoitamaan omaisuutta pitkiä aikoja sen vuoksi, että oli osoittautunut vaikeaksi tai työlääksi selvittää, ketkä olivat pesän osakkaita ja siten oikeutettuja omaisuuden vastaanottamiseen (HE 146/1998 vp, s. 58).

Perintökaaren 18 luvun 3 §:n 1 momentin mukaan kunnes kaikki osakkaat tai se, jonka muutoin on hallittava pesää, ovat ottaneet pesän omaisuuden haltuunsa, on osakkaan, joka asui perittävän kuollessa tämän kanssa tai joka muutoin voi pitää huolta omaisuudesta, hoidettava sitä, jollei se ole holhoojan, toimitsijan tai muun hoidettavana. Saman lainkohdan mukaan osakkaan on viivytyksettä annettava kuolemantapauksesta tieto muille osakkaille ja, milloin jollekin näistä on tarpeen uskottu mies, tehtävä siitä ilmoitus oikeudelle tai tuomarille niin kuin holhouslaissa säädetään. Mitä edellä on sanottu osakkaasta, sovelletaan myös eloonjääneeseen puolisoon, vaikka tämä ei olisikaan pesän osakas.

Oikeuskirjallisuudessa (Aarnio – Kangas: Suomen jäämistöoikeus I) on todettu, että omaisuuden hoitajan toimivaltuudet ovat kyseisen säännöksen nojalla rajoitetut. Hänen tehtävänä on lähinnä omaisuuden säilyttäminen, kun taas disponointivaltaa hänellä ei ole muuta kuin siinä tapauksessa, että omaisuus pilaantumisen tai muun vastaavan syyn vuoksi on vaarassa menettää arvonsa tai pesälle uhkaa aiheutua tarpeettomista sitoumuksista taloudellista menetystä.

Edelleen mainitussa teoksessa on todettu, että väliaikaisen hoitajan on välittömästi ryhdyttävä toimenpiteisiin muiden pesänosakkaiden henkilöllisyyden ja olinpaikan selvittämiseksi ja ilmoitettava heille kuolemantapauksesta. Edelleen on todettu, että sellaisen väliaikaisen hoitajan, joka ei ole kuolinpesän osakas, toimimisvelvollisuudet ovat suppeammat kuin osakkaan asemassa olevan väliaikaisen hoitajan. Ulkopuolinen väliaikainen hoitaja on velvollinen huolehtimaan jäämistöomaisuuden säilymisestä ja kutsumaan paikalle osakkaan. Ulkopuolisen väliaikaisen hoitajan ei siten tarvitse ryhtyä toimiin kaikkien osakkaiden selvittämiseksi, mutta hänen tulee myös ilmoittaa perintötapahtumasta oikeudelle, joka määrää ilmoituksen johdosta pesään erityisen toimitsijan, joka ottaa jäämistöomaisuuden haltuunsa ja ryhtyy sitä koskeviin välttämättömiin toimenpiteisiin.

Perintökaaren 18 luvun 4 §:n 1 momentin mukaan jollei kukaan 3 §:n 1 momentissa tarkoitettu taho ryhdy vainajan omaisuutta hoitamaan, tulee sen, jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu, ottaa omaisuus haltuunsa ja kutsua paikalle osakas tai ilmoittaa kuolemantapauksesta oikeudelle. Saman pykälän 2 momentin mukaan ilmoituksen saatuaan tulee oikeuden, mikäli tämä on tarpeen, määrätä toimitsija huolehtimaan siitä, mikä 3 §:n mukaan on osakkaan velvollisuutena.

Aiemmin mainitussa Aarnion ja Kankaan teoksessa on kyseisen säännöksen soveltamisesta todettu muun muassa, että käytännössä jäämistön väliaikaista hallintoa koskevat määräykset tulevat useimmiten noudatettavaksi yksinäisten ihmisten jäämistöissä. Perintökaaren 18 luvun 4 §:n 1 momentin ilmaisun " jolle se olosuhteisiin katsoen lähinnä kuuluu" on tulkittu tarkoittavan muun muassa talon isännöitsijää, sairaalan johtajaa, hotellinomistajaa, naapuria jne. Viime kädessä hoitovelvollisuuden on katsottu olevan paikkakunnan poliisiviranomaisella.

Perintökaaren 20 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan osakkaan, jonka hoidettavana pesän omaisuus on, tahi pesänselvittäjän tai testamentin toimeenpanijan, on määrättävä perunkirjoituksen aika ja paikka sekä valittava sitä toimittamaan kaksi uskottua miestä. Jollei osakas, pesänselvittäjä tai testamentin toimeenpanija ole ottanut pesän omaisuutta haltuunsa, tulee muun henkilön, jolla, sen mukaan kuin 18 luvun 4 §:ssä sanotaan, on omaisuus hoidettavanaan, toimituttaa perunkirjoitus.

Perintökaaren 21 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan ennen kuin kuukausi on kulunut perunkirjoituksesta tai, jos omaisuus on luovutettu pesänselvittäjän hallintoon, ennen kuin velkojen maksamisesta on tehty 19 luvun 12 a §:ssä tarkoitettu sopimus tai pesänselvittäjän päätös, vainajan velan saa maksaa pesän varoista vain, jos on pätevä syy olettaa, ettei sen maksamisesta aiheudu vahinkoa muille vekojille.

Perintökaaren voimaantulon 7 §:n mukaan se, jonka hoidossa omaisuus on, tulee ilmoittaa tuomioistuimelle, ettei vainajalta jäänyt perintökaareissa tarkoitettua oikeudenomistajaa. Tuomioistuimen tehtävänä on ilmoittaa asiasta Valtiokonttorille, joka puolestaan pyytää tuomioistuinta määräämään erityisen toimitsijan pesän selvittämistä varten.

3.2

Arviointia

Päämiehen kuoltua edunvalvojan tehtävä lakkaa. Tästä ei ole oikeudellista epäselvyyttä. Päämiehen kuoltua syntyy kuolinpesä, ja edunvalvoja menettää kelpoisuutensa edustaa edesmennyttä päämiehensä tämän omaisuutta koskevista asioista. Esimerkiksi päätöksessäni dnro 1408/4/06 katsoin yleisen edunvalvojan menetelleen virheellisesti, kun tämä oli päämiehen kuoltua hyväksynyt sen, että hoitokodin edustaja oli luovuttanut siellä asuneen päämiehen irtainta omaisuutta eräälle henkilölle, joka ei kuitenkaan ollut kuolinpesän osakas.

Käsitykseni mukaan edunvalvojat ovat kuitenkin toisinaan joutuneet hoitamaan myös kuolleiden päämiehensä omaisuutta – joskus jopa pitemmän aikaa. Tällaiset tilanteet ovat nähdäkseni olleet poikkeuksellisia ja johtuneet esimerkiksi siitä, ettei kuolinpesän osakkaita ole kyetty tavoittamaan tai siitä, ettei päämiehellä ylipäätään ole ollut sellaisia omaisia, jotka olisivat ottaneet kuolemanjälkeiset asiat hoidettavakseen. Holhoustoimilain 59 §:n – jossa säädetään edunvalvojan velvollisuudesta luovuttaa hoidossaan oleva omaisuus viipymättä siihen oikeutetulle – perusteluissa ei kuitenkaan ole pidetty asianmukaisena sitä, että edunvalvojat joutuvat huolehtimaan pitkäaikaisesti kuolinpesälle kuuluvista tehtävistä.

Se, että kantelussa esiin nostetussa tapauksessa yleinen edunvalvoja oli maksanut osan päämiehensä laskuista vielä tämän kuoleman jälkeenkin, oli johtunut siitä, ettei edunvalvoja ollut saanut tietoa päämiehensä 18.11.2006 tapahtuneesta kuolemasta heti vaan vasta 4.12.2006. Vastaavankaltainen kysymys nousi esille myös 12.12.2006 Espoon kaupungin edunvalvontatoimistoon tekemälläni tarkastuksella. Tämän vuoksi otin erikseen omasta aloitteestani tutkittavaksi, millä tavoin olisi mahdollista varmistaa se, että edunvalvojat saisivat tiedon päämiehensä kuolemasta mahdollisimman pian. Asia on merkityksellinen siksi, että edunvalvojan tehtävän tulisi myös tosiasiallisesti lakata heti päämiehen kuoltua. Asian käsittely on vielä kesken (dnro 422/2/07).

Puheena olevaan aihepiiriin liittyy myös kantelu dnro 3557/4/06, jossa on kysymys yhtäältä edunvalvojan velvollisuudesta selvittää kuolinpesän osakkaita ja toisaalta edunvalvojan oikeuksista ja velvollisuuksista hautajaisjärjestelyihin nähden.

Edellä kohdassa 3.1 todetun sääntelyn perusteella edunvalvojalla on kuitenkin jossain määrin veloituksia myös päämiehen kuoleman jälkeen, vaikka hänen tehtävänsä varsinaisesti päättyykin päämiehen kuolemaan. Holhoustoimilain näkökulmasta edunvalvoja ei käsitykseni mukaan kuitenkaan lähtökohtaisesti voi enää esimerkiksi maksaa päämiehen laskuja, vaikka laskun peruste olisi syntynyt edunvalvonnan aikana, tai tehdä muitakaan oikeustoimia päämiehensä lukuun.

Siltä osin kuin päämiehen omaisuutta on ollut edunvalvojan hoidettavana, on kuitenkin perusteltua, että edunvalvoja välittömästi kuolemantapauksen jälkeen edelleenkin pitää omaisuudesta huolta. Kyse on mielestäni tällöin kuitenkin lähinnä omaisuuden säilyttämisestä kuin päämieheltä kuolinpesälle siirtyneiden taloudellisten veloitteiden hoitamisesta, kun otetaan huomioon myös perintökaaren 21 luvun 9 §:n 1 momentissa säädetyt rajoitukset sen suhteen, miten vainajan velkoja saa maksaa pesän varoista.

Asiaa on vielä aiheellista tarkastella siitä näkökulmasta, millainen toimimisvelvollisuus edunvalvojalla on tilanteessa, jossa päämieheltä jää rintaperillisiä, jotka kuitenkin ovat luopuneet perinnöstä ja tämä on edunvalvojan tiedossa. Kyse on lähinnä siitä, rinnastuuko tällainen tilanne siihen, että yksinäinen päämies kuolee perillisettä ja perintö menee valtiolle.

Perintökaaren voimaannpanolaissa on säännöksiä menettelytavoista viimeksi mainitun tilanteen varalle. Sen, jonka hallussa pesä on, tulee ilmoittaa tuomioistuimelle, että perillisasemassa olevia ei ole. Tuomioistuimen puolestaan on ilmoitettava asiasta Valtiokonttorille, jonka taas vuorostaan on tehtävä käräjäoikeudelle hakemus toimitsijan määräämistä varten.

Oikeuskirjallisuudessa Aarnio ja Kangas ovat tosin todenneet, että mainittuja säännöksiä ei tosiasiallisesti noudateta, vaan ilmoitus tehdään yleensä suoraan Valtiokonttorille (tuomioistuimen sijasta), joka puolestaan antaa valtakirjan jollekin sopivalle taholle sen sijaan, että Valtiokonttori tekisi em. lain tarkoittaman hakemuksen tuomioistuimelle toimitsijan määräämistä varten.

Puheena olevaa kysymystä perillisettä kuolleen päämiehen omaisuuden luovutuksesta valtiolle on käsitelty myös oikeusministeriön ns. holhoustoimen kehittämistyöryhmässä, jonka toiminnalla tai kannanotoilla ei kuitenkaan ole virallista lainsäädäntöön perustuvaa asemaa. Työryhmä kuitenkin käsittelee holhoustoimeen liittyviä tulkintakysymyksiä yhdenmukaisten käytäntöjen aikaansaamiseksi. Tältä osin työryhmä on todennut kannanotossaan, joka on laadittu yhteistyössä Valtiokonttorin kanssa, muun muassa, että edunvalvojan on tehtävä ilmoitus henkilön kuolemasta muun muassa silloin, kun päämies on kuollut eikä tältä ole jäänyt perillistä tai testamenttia. Vastaavasti kuin edellä oikeuskirjallisuudessa on todettu, työryhmän kannanotossa on tuotu esiin se, että käytännössä ilmoitus tehdään suoraan Valtiokonttoriin. Tämä puolestaan perustuu Valtiokonttorin ohjeisiin. Jollei perillisettä kuolleen henkilön pesästä löydy testamenttia, kuolintapauksesta ilmoitetaan työryhmän kannanoton mukaan Valtiokonttorille kirjallisesti heti, kun sukuselvityksestä on käynyt selville, että perillisiä ei ole.

Valtiokonttorin Internet-sivuilta löytyvien valtion perintöasioita koskevissa ohjeissa on lisäksi todettu, että perillisettä kuolleesta henkilöstä on ilmoitettava Valtiokonttoriin riippumatta siitä, onko henkilö tehnyt testamentin vai ei. Edelleen on todettu, että valtio on kutsuttava perunkirjoitukseen ja merkittävä perukirjaan oikeudenomistajaksi.

Kantelun mukaan kun Hämeenlinnan yleinen edunvalvoja oli kieltäytynyt hoitamasta päämiehensä kuolemaa edeltävät talousasiat ja laskut lähettämällä laskut kantelijan hoidettavaksi, kantelija ja hänen veljensä olivat kirjallisesti ilmoittaneet luopuvansa perinnöstä. Kantelun liitteenä olleeseen 18.12.2006 laadittuun perukirjaan otetusta asiakirjasta ilmenee kantelijan ja hänen veljensä allekirjoittaneen 20.11.2006 ilmoituksen perinnöstä luopumisesta. Ilmoitus oli laadittu kaksi päivää kuoleman

jälkeen. Käytettävissäni olleesta aineistosta ei kuitenkaan ilmennyt, kenelle kyseinen ilmoitus oli tehty eli oliko kantelija ilmoittanut perinnöstä luopumisesta myös yleiselle edunvalvojalle ja jos oli, niin missä vaiheessa.

Joka tapauksessa tältäkin kannalta tarkastellen asiassa ei ole oikeudellisia perusteita päätyä siihen, että yleinen edunvalvoja olisi ollut kantelussa tarkoitettulla tavalla velvollinen maksamaan päämiehen elinaikana syntyneitä laskuja enää päämiehensä kuoleman jälkeen. Jos taas hän olisi ollut tietoinen siitä, että perilliset olivat sitovasti luopuneet perinnöstä, ajankohtaiseksi olisi voinut tulla asiasta ilmoittaminen tuomioistuimelle, joskin käytännössä kyseinen ilmoitus tehdään Valtiokonttorin omienkin ohjeiden mukaan suoraan sille. Tämän jälkeen Valtiokonttori olisi ohjeidensa mukaisesti antanut asianajajalle valtakirjan pesän selvittämiseksi, ja Valtiokonttori olisi valvonut kuolinpesän hoitoa.

4

TOIMENPITEET

Johtopäätökseni on, että minulla ei ole oikeudellisia perusteita katsoa Hämeenlinnan kaupungin yleisen edunvalvojan menetelleen lainvastaisesti tai jättäneen täyttämättä velvollisuuksiaan. Tämänvuoksi kirjoitus ei johtanut hänen osaltaan toimenpiteisiini.

Koska kuitenkin asiaa tutkittaessa ilmeni, että päämiesten kuolemanjälkeisten asioiden hoitamiseen saattaa holhoustoimilain ja perintökaaren säännösten soveltamisen ja yhteensovittamisen osalta liittyä oikeudellista tulkinnanvaraisuutta, lähetän päätökseni tiedoksi ja mahdollisia toimenpiteitä varten myös holhouslainsäädännön sisällöstä ja kehittämisestä vastaavalle oikeusministeriölle. Samalla pyydän ministeriötä ilmoittamaan 31.12.2008 mennessä, mihin toimenpiteisiin asia mahdollisesti on siellä antanut aiheita.